

Jaume Serra Martí "Calçó"

Llapis de colors

1970

Tècnica mixta i objectes sobre fusta

79,5 x 90 cm

Museu d'Art de Girona Núm. reg. 134.703 Dipòsit Generalitat de Catalunya. Col·lecció Nacional d'Art

Arnau Puig, filòsof, sociòleg i crític d'art, va escriure el següent al catàleg de l'exposició *Calçó, un art amagat* en referència a la pintura que aquí es presenta: «[...] *Llapis de colors*. L'explicació que en dóna en Jaume és versemblant i indubtablement és real. Parla dels afusellaments que ha vist: els homes davant d'una paret nua, blanca —afegeix en Calçó—, l'escamot d'afusellament al davant; uns instants després, la paret tacada de sang i plena de forats. Doncs bé, d'aquest record que el pertorba en farà un *collage*, muntarà un *collage*. Un bon dia, pels anys seixanta o setanta —potser també en un altre moment, perquè la cronologia estricta no és pas el més important en una obra que es va fent segons sentiments, sensacions i necessitats expressives i no pas per complir uns terminis expositius de mercat—, Calçó nota que ha de realitzar un quadre que plasmi aquell record que el turmenta; és expeditiu: prepara una tela, cerca un conill i un caçador; fa que el conill passi ben arran del quadre i que el caçador dispari i el mati. Resultat, la tela tacada de sang i plena de forats. Si es tracta d'una pintura, doncs aquí la tenim; però és més: dels forats dels perdigons en poden sortir els colors per fer l'art».¹

Vaig tenir la sort de viure una experiència extraordinària: coordinar una exposició que faria sortir a la llum un conjunt d'obres que portaven seixanta anys amagades i treballar al costat d'un artista arbuçenc —com jo—, que presentàvem com «una jove promesa de 92 anys», un home que em semblava un savi. I a la seva manera, ho era.

Jaume Serra Martí (1914-2009), de nom artístic Calçó, era el propietari del cafè Can Torres, el bar del poble, actualment regentat pel seu net, el lloc on quedàvem per fer el toc abans de sortir a sopar els divendres amb les amigues, el bar on fèiem el vermut amb la família per les Enramades, el bar on vèiem el futbol, on a l'estiu preniem una copa al jardí, a la fresca... Can Torres era, i és, el Bar, i ningú s'imaginava que en Jaume, després de servir cafès, de fer tertúlia amb els clients i treballar darrere la barra, es refugiava a pintar en secret, a l'altra banda del jardí del mateix local, dins el seu estudi. Durant seixanta anys va pintar de forma anònima i secreta dedicant temps a la seva gran passió, la pintura, però combinant-la amb la feina de cafeter. Deia que «sense pintar i sense prendre cafè, jo no viuria, ja m'hauria mort». Doncs va viure fins a l'edat avançada de noranta-cinc anys pintant fins al darrer moment i prenent cafè.

Va ser l'any 2005 quan la gent del Museu Etnològic del Montseny va descobrir el secret d'en Jaume i, juntament amb el Museu d'Art de Girona, es va prendre la decisió de mostrar-lo a tothom amb l'exposició *Calçó, un art amagat*, la primera exposició del pintor d'Arbúcies, en la qual vaig tenir el plaer de participar. Em va fer una il·lusió especial formar part d'aquell projecte: finalment l'art d'en Calçó, després de sis dècades a l'ombra, trobava l'espai públic que mereixia.

Els mesos previs a la inauguració de la mostra van ser intensos: calia fotografiar les obres per al catàleg, seleccionar-les i fer-ne un inventari. Visitava sovint l'estudi de l'artista i em meravellava veure'l moure's, enèrgic i àgil als seus noranta-dos anys, enmig d'aquell caos tacat de pintura. A prop de la finestra hi havia una taula plena a vessar de tota mena de coses: pots de pintura, pinzells secs, cartrons, diaris, caixes amb llapis i retoladors, fustes, papers, eines, més pinzells... Malgrat el desordre tot semblava estar al seu lloc. A l'altre costat de la sala hi havia les obres, quadres i més quadres recolzats uns en els altres, esperant ésser descoberts, impossible saber quants anys feia que no els movia ningú. En Jaume els anava traient i explicava l'anècdota, la història, la idea o la reflexió, el que l'havia portat a pintar allò des de dins («jo sempre he pintat per a mi», deia, i això es notava en els seus quadres). L'obsessió per la guerra, que ell va viure, i les seves conseqüències (la fam, el terror, les catàstrofes), però també els temes d'actualitat i la realitat, com el desequilibri ecològic del planeta, les drogues, la

prostitució o el seu entorn, el nostre estimat Montseny, són els temes que expressava a través de la seva pintura. Temes que el preocupaven, que tenia al cap i que arribava a plasmar a través de l'observació, l'escolta, la lectura i l'anàlisi de la realitat del seu temps, però sempre amb un esperit crític.

Calçó era exigent i pintava i repintava la mateixa obra moltes vegades fins aconseguir el resultat desitjat. Això explica el pes que tenien aquelles fustes (el suport que més utilitzava), amb un gruix considerable de pintura, que remenàvem mentre jo feia l'exercici d'anotar el títol, l'any, la tècnica i les mides de la pintura. Recordo especialment aquella tasca perquè en més d'una ocasió quan ja teníem la peça fotografiada i inventariada, l'endemà l'artista l'havia refet, l'havia modificat i n'havia canviat els colors o la composició per aconseguir el resultat adequat a la idea que tenia, la qual cosa ens obligava a repetir la fotografia de la peça. Era una lluita perduda: ja podies dir-li que no canviés res més que ell ho acabaria fent. Si durant més de seixanta anys havia fet el que realment li havia donat la gana, creant en solitari i seguint el seu instint, què el podia fer canviar llavors?

Després dels treballs de catalogació, de la preparació i l'edició d'un catàleg i de la selecció del conjunt d'obres que formarien part de la mostra i del muntatge, va arribar el millor moment d'aquell procés: l'exposició. No sé què deu pensar un artista quan veu ben disposats i col·locats els seus quadres a les parets netes d'un museu, alineats cronològicament o temàticament, tota la seva feina d'anys o d'una vida com era el cas d'en Jaume. En aquell moment vaig pensar que havia tingut molta sort de conèixer l'obra, però sobretot l'artista, en Calçó.

La mostra començava amb la seva primera pintura de 1943 i feia un recorregut fins a l'actualitat passant pels collages i els quadres amb objectes trobats dels anys setanta, un conjunt d'obres de les quals forma part *Llapis de colors*, la peça que es mostra aquí i que amb motiu de l'exposició va passar a ser fons del Museu d'Art. Com explica Arnau Puig al seu article, aquesta obra, com la resta d'obres de l'artista, va lligada a una vivència personal, la qual cosa explica la relació impulsiva i creativa de l'art d'en Jaume Serra. No pintava quadres per fer bonic sinó per pensar, per reflexionar. Tampoc es va guiar mai per tendències, modes o moviments artístics; va pintar sempre el que li venia de dins, el que sentia, i com ho sentia. El resultat és la seva obra: viva, sincera, expressiva, crítica amb la societat, lliure. Una obra que transmet angoixes, preocupacions i sentiments a través del color, del traç, del gest o bé de l'objecte que trobava o escollia expressament i col·locava a la tela. I això és el que tenim, el que ens ha deixat un artista que vam descobrir massa tard.